

Jan D'Hondt (ed.), Leven rond de fabriek, 1897-1997. Honderd jaar sociale en culturele voorzieningen in Brugse bedrijven

Jan D'Hondt, archivaris Stadsarchief Brugge

Deze publicatie verscheen naar aanleiding van de gelijknamige tentoonstelling die van 6 september tot 2 november werd georganiseerd in het Brugse Stadsarchief. Het eeuwfeest van de Nederlandsche Gist- & Spiritusfabriek (honderd jaar geleden ontstaan door de overname van de stokerij van Jules Verstraete, nu: Genencor en Gist-Brocades) vormde de directe aanleiding tot de keuze van dit onderwerp. Deze fabriek speelde namelijk een pioniersrol op het vlak van de sociale en culturele voorzieningen voor de Brugse werknemers. Maar ook een aantal andere grote bedrijven uit die tijd droegen daar in grote mate toe bij en werden dus eveneens in dit project betrokken: de Brugeoise (nu BN-Bombardier-Eurorail), de gasfabriek Desclée (nu Electrabel), de glasfabriek Glaverbel en de voormalige Sint-Augustinusdrukkerij.

Dit boek is echter meer dan een catalogus van deze tentoonstelling. Naast de publicatie van alle tentoongestelde foto's (ca. 130) met uitgebreide onderschriften zijn er een aantal inleidende bijdragen die dieper ingaan op dit tot nu toe weinig bestudeerd fenomeen. Naast de paternalistische visie van de meeste patronen waren er enkele werkgevers met vooruitstrevende ideeën gesteund op onder meer de geschriften van de utopische socialisten. Een treffend voorbeeld was J.C. Van Marcken die in 1870 De Nederlandsche Gist- & Spiritusfabriek in Delft oprichtte en sinds 1897 in Brugge een vestiging had. Van Mar-

cken had geen oren naar de klassenstrijd. De fabriek met arbeiders, bedienden en directie moest één familiale gemeenschap vormen. De werkgever diende in te staan voor het welzijn van de arbeider en zijn gezin en dit zou ten goede van de fabriek komen. Deze zienswijze is kernachtig vervat in de toen gangbare slogan: 'De fabriek voor allen, allen voor de fabriek'.

De Brugse arbeiders van de Gistfabriek konden kort na de overname in 1897 reeds genieten van een deelname in de winst. Vanaf 1919 werden gezinstoelagen ingevoerd en een verzekeringsnetwerk (ziekte, arbeidsongevallen, pensioen) uitgebouwd. Er werd een spaar-kas opgericht en de werknemers konden aandelen in het bedrijf kopen. Het overlegmodel kreeg vorm door de invoering van een Veiligheidscomité (1926) en een Werkliedenconferentie (1930). Op materieel vlak werd voor huisvesting gezorgd. Ook de fysieke en intellectuele ontwikkeling kreeg ruime aandacht. In 1911 werd de personeelsvereniging 'Rust Roest' gesticht die tal van afdelingen telde zoals een voetbalploeg, een turnerskring, een harmonie, een toneelkring, een reisgezelschap, een tennisclub, een bibliotheek enz.

Andere Brugse bedrijven legden zich pas na de Tweede Wereldoorlog toe op het oprichten van personeelsverenigingen en een aantal aanvullende sociale voorzieningen. Vanaf het eind van de jaren '60 zien we dit specifieke 'leven rond de fabriek' afbrokkelen. Economische factoren speelden daarbij een rol maar er was ook het wegvallen van de behoefte bij zowel de werknemer als de werkgever om zich ten volle te identificeren met het bedrijf. De naoorlogse maatschappij bouwde een veel omvangender sociaal en cultureel netwerk uit, dat stilaan leidde tot bloed-

armoede in de bedrijfsverenigingen. Veel van die laatste verenigingen moesten 'vreemden' (d.i. niet in het bedrijf tewerkgestelde personen) toelaten om ze in leven te houden. Ook de impact van de televisie op het verenigingsleven mag niet onderschat worden.

J. D'HONDT (coördinatie), N. GEIRNAERT, J.A. RAU, M. VANDEBROEK en A. VANDEWALLE, *Leven rond de fabriek, 1897-1997. Honderd jaar sociale en culturele voorzieningen in Brugse bedrijven*, Brugge: M. Vandewiele, 1997, 96 p., 895 fr. Te bestellen bij het Stadsarchief, Burg 11A, 8000 Brugge

lated can be found. Together with the title index this feature greatly enhances the usability of the bibliography. An English language version of the preface and the title index is provided in the bibliography.

Karl Marx - Friedrich Engels. Tekster på dansk 1848-1996. En bibliografie udarbejdet af Louise Flugger Callesen - ABAs bibliografiske serie 10 - København 1997, 141 s., DKK 200.-, ISSN 0107-4628, ISBN 87-984891-0-0
The bibliography may be ordered from ABA, Norrebrogade 66 D, DK - 2200 København N, fax: 45 35 36 22, e-mail: aba@aba.dk

INGEZONDEN MEDEDELINGEN

Puplicatie van ABA

As the 10th volume in its series, ABAs bibliografiske serie, the Labour Movement Library and Archive, Denmark has published a consolidated bibliography of the translations into Danish of works, articles, and letters by Karl Marx and Friedrich Engels from 1848 to 1996. The bibliography registers 981 numbers: the earliest entries were published in 1848 and were taken from the *Neue Rheinische Zeitung*, the most recent entry is a new edition of the *Communist Manifesto*.

In addition to the bibliographical details, whenever possible, the bibliography registers the name of the translator, the original price, and the number of copies printed - e.g. the *Manifesto* was printed in over 230,000 copies and in 46 editions. Furthermore it is indicated for the individual items where in the *Marx-Engels-Werke*, *Marx Engels-Gesamtausgabe*, and the *Marx-Engels-Collected-Works* the original text that has been trans-

Marianne, vrouwenorganisatie van de PVDA; Vrouwen-inleefreis naar Cuba

Een organisatie in samenwerking met Contact en Cultuur. Een prijsvriendelijke reis. De Cubaanse vrouwenfederatie FMC zorgt voor logies en voor ons programma. Eén dag vrijwilligerswerk in de vrouwencoöperatie 'Las Marianas'. Bezoek aan Havana, Santa Clara, Trinidad en Santiago de Cuba. We ontmoeten vrouwen uit alle mogelijke sectoren. Het wordt geen klassieke reis. We leren de Cubaanse samenleving kennen van binnen uit samen met de Cubaanse vrouwen. We bezoeken niet alleen musea, we gaan naar fabrieken, hebben contacten met allerhande vrouwenorganisaties en nemen deel aan een Afro-Cubaans ritueel. Van 10 tot 24 januari 1998.

Contacteer: Doumen Maggy, tel/fax: (03) 827 23 32 en Lenaerts An, tel: (02) 420 44 96
Uiterste inschrijfdatum: 15 december 1997